

УДК 347.79

Аягут Н. Г., здобувач Інституту економіко-
правових досліджень НАН України

Міжнародні договори України в морській сфері як частина законодавства про морські порти

В статті досліджені основні положення деяких міжнародних договорів України, які є частиною законодавства про морські порти, проведено їх систематизацію.

Ключові слова: міжнародний договір, законодавство про морські порти.

В статье исследованы основные положения некоторых международных договоров Украины, которые составляют часть законодательства о морских портах, проведена их систематизация.

Ключевые слова: международный договор, законодательство о морских портах.

The article was examined main provisions of some international treaties of Ukraine, which are the part of the legislation on the seaports, their systematization was conducted.

Key words: international treaty, legislation on sea ports.

Актуальність. Міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України, є частиною національного законодавства, а ті з них, які стосуються регулювання питань, пов'язаних із функціонуванням морських портів є частиною законодавства про морські порти.

На сьогодні Україною укладено велику кількість міжнародних договорів з питань, пов'язаних із функціонуванням морських портів. Положення цих міжнародних документів стосуються правил використання морських ресурсів, правил накладення арешту на морські судна, порядку застосування заходів щодо охорони портових засобів та інших аспектів.

Оскільки портова галузь — це галузь стратегічного значення для держави, то розкриття проблем правового регулювання портової діяльності, в тому числі і в частині, яка представлена міжнародними договорами, є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що договори, розглянуті у нашій статті, вивчалися раніше, але в основному окремо один від одного. Комплексного дослідження основних положень цих договорів в сукупності, яку можна назвати частиною законодавства про морські порти, не проводилось, тому ця тема, в обраному нами контексті, потребує наукової розробки.

Мета публікації полягає у визначенні основних положень деяких міжнародних договорів України в морській сфері як частини законодавства про морські порти.

Викладення основного матеріалу. Важливим елементом інтеграції України у світову спільноту як повноправного її члена є поступове приведення українського законодавства у відповідність до міжнародних стандартів.

Україна займає активну позицію у налагодженні зовнішніх зв'язків з іншими країнами світу, бере участь у діяльності багатьох міжнародних організацій серед яких Організація Об'єднаних Націй, Рада Європи, Світова Організація Торгівлі, Міжнародна гідрографічна організація, Міжнародна морська організація. Згідно з даними, які містяться на офіційному сайті Міністерства закордонних справ України, Єдиний державний реєстр міжнародних організацій,

учасником яких є Україна, налічує 74 пункти.

Результатом співробітництва України з іншими державами є діючі на її території міжнародні договори. Відповідно, до Закону України «Про міжнародні договори України», міжнародний договір – «укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо)».[1]

Більшість міжнародних договорів, які діють на території незалежної України, було укладено за часів існування Союзу РСР. 12.09.1991 року було прийнято Закон України «Про правонаступництво України», в якому Україна підтвердила свої зобов'язання за міжнародними договорами, укладеними Українською РСР, і стала правонаступником прав і обов'язків за міжнародними договорами Союзу РСР, які не суперечать Конституції України та інтересам Республіки [2].

На сьогодні кількість укладених Україною міжнародних договорів обчислюється тисячами. До них належать двосторонні і багатосторонні угоди України з іншими країнами, конвенції, пакти, протоколи, до яких приєдналася Україна, та інші види документів, укладених в результаті міжнародного співробітництва, однією зі сторін якого є Україна. Певна кількість цих договорів стосуються використання морських ресурсів, здійснення міжнародної торгівлі із застосуванням морського транспорту та інших подібних питань. Міжнародні договори, укладені Україною, складають частину її національного законодавства.

В ст. 3 Закону України «Про морські порти України» зазначено, що законодавство про морські порти ґрунтується на Конституції України та складається з Закону України «Про морські порти України», Кодексу торговельного мореплавства України, Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Бюджетного кодексу України, Податкового кодексу України, Земельного кодексу України, Водного кодексу України, законів України «Про транспорт», «Про природні монополії» та інших нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до них, але якщо міжнародним договором встановлені інші правила ніж ті, що передбачені в Законі України «Про морські порти України», застосовуються правила міжнародного договору [3].

Розглянуті нами міжнародні договори України в морській сфері можна умовно поділити на групи. До першої групи ми віднесли договори, які підтверджують участь України в міжнародних організаціях.

Так, Україна є учасником Міжнародної гідрографічної організації і Міжнародної морської організації.

24.02.1995 року Україна, приєднавшись до **Конвенції про Міжнародну гідрографічну організацію**, яка була відкрита для приєднання у Монако 3 травня 1967 року, стала учасником цієї міжнародної організації.

Міжнародна гідрографічна служба залучає всі Держави-члени до раціонального і ефективного використання морського середовища, розробляє стандарти для національних гідрографічних служб з виробництва гідрографічних даних та надання гідрографічних послуг [4].

04.02.1994 року Україна приєдналась до **Конвенції про Міжнародну морську організацію 1948 року в редакції 1982 року**, основними завданнями якої є

забезпечення здійснення торговельного судноплавства без застосування дискримінаційних заходів і несправедливих обмежень до будь-якої держави учасниці цієї Конвенції [5].

Участь України у цих міжнародних організаціях безумовно накладає відбиток на діяльність морського порту, адже тягне за собою певні зобов'язання і переваги, якими наділяються їхні учасники. Так, наприклад, участь в Міжнародній гідрографічній організації сприяє поліпшенню якості карт, які використовуються під час здійснення торговельного мореплавства, а участь у Міжнародній морській організації впливає на організацію заходів у портах щодо безпеки на морі.

До другої групи договорів можна віднести договори, що стосуються питань раціонального використання природного середовища.

Міжнародна спільнота переймається питаннями збереження природного середовища і раціонального використання природних ресурсів, які з кожним роком все більше потерпають від різноманітних факторів впливу, одним з яких є торговельне мореплавство, тому значна кількість міжнародних договорів України в морській сфері, присвячена плану дій по запобіганню забрудненню навколишнього морського середовища в результаті діяльності морського транспорту в міжнародному масштабі.

21.05.1994 року Україна приєдналась до **Міжнародної Конвенції по запобіганню забрудненню з суден 1973 року** і таким чином взяла на себе зобов'язання здійснювати заходи, передбачені в Конвенції та Додатках до неї, для запобігання забрудненню морського середовища [6].

Ще одним міжнародним договором з питань запобігання забрудненню навколишнього середовища від дії транспорту є **Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті**, ратифікована Україною 19.03.1999 року. Цю Конвенцію було прийнято з врахуванням наявності взаємозв'язку між різними видами економічної діяльності та їхніми екологічними наслідками у транскордонному контексті відповідно до положень Конвенції здійсненню певної діяльності повинна передувати оцінка впливу на навколишнє середовище, під якою в Конвенції розуміється національна процедура можливо впливу запланованої діяльності на навколишнє середовище [7].

До третьої групи договорів належать договори, положення яких стосуються здійснення міжнародної торгівлі з використанням морського транспорту.

Міжнародна торгівля займає важливе місце у системі міжнародних відносин. Україна, як і будь-яка країна, що розвивається, зацікавлена в укріпленні зовнішньоекономічних зв'язків з іншими країнами світу, підтриманні міжнародного торговельного балансу, розширенні ринку збуту товарів з метою створення сприятливого середовища в сфері зовнішньої торгівлі та додержання еквівалентності зовнішньоторговельного обміну, адже від обсягу зовнішньої торгівлі залежить загальний стан економіки держави.

До чинників, які сприяють розвитку зовнішньої торгівлі України можна віднести її географічне розташування та наявність масштабної транспортної інфраструктури. Найпоширенішим в світі видом транспорту, який використовується для міжнародних перевезень є морський транспорт. Тому значне місце в законодавстві України займають міжнародні договори, положення яких стосуються

зовнішньоторгівельної діяльності з використанням морського транспорту.

Одним з найважливіших такого роду договорів є **Міжнародна конвенція про уніфікацію деяких правил про коносамент 1924 року**, підписана у Брюсселі 25.08.1924 року для встановлення єдиних правил щодо коносаменту [8].

Іншим міжнародним документом, положення якого стосуються правил перевезення вантажів морем є **Конвенція Організації Об'єднаних Націй про морське перевезення вантажів 1978 року (Гамбурзькі правила)** [9], підписана у Гамбурзі 01.01.1978 року. Положення цієї Конвенції широкої практики застосування прописаних в ній правил поки що не отримали, тому для врегулювання питань, що стосуються перевезень вантажу морським транспортом в основному застосовується Міжнародна конвенція про уніфікацію деяких правил про коносамент.

Положення цих двох Конвенцій дещо різняться, основні зміни полягають в тому, що: по-перше в Конвенції ООН про морські перевезення вантажів 1978 року на відміну від положень Конвенції про уніфікацію деяких правил про коносамент під вантажем розуміється будь який вантаж в тому числі й живі тварини та палубний вантаж, по-друге відповідно до Конвенції ООН про морські перевезення вантажів 1978 року під договором розуміється будь-який договір, відповідно до якого перевізник за сплату фрахту зобов'язується перевезти вантаж із одного порту в інший, в той час як в Конвенції про уніфікацію деяких правил про коносамент таким договором є виключно договір, затверджений коносаментом чи йому подібним документом, який є підставою для морського перевезення вантажів.

Четверта група договорів – це договори, укладені в рамках співробітництва Європейський союз – Україна.

Євроінтеграція є пріоритетним напрямком зовнішньої політики України на сучасному етапі її здійснення. 14.06.1994 року з метою започаткування співробітництва між Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами з одного боку та Україною з іншого боку було підписано **Угоду про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами** (ратифіковано Україною 10.11.1994 року) [10].

В Розділі VII Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами зазначається, що Сторони Угоди здійснюють співробітництво в галузі промисловості, науки і техніки, транспорту та інших галузях. Відповідно до ст. 64 Розділу VII цієї Угоди співробітництво у сфері транспорту включає: модернізацію управління, модернізацію і розвиток, сприяння змішаним перевезенням та їх розвиток, сприяння спільним програмам досліджень та розробок, підготовка законодавчої та організаційної бази для розробки і імплементації політики, включаючи приватизацію транспортного сектору [10].

12.02.2005 року в рамках Європейської політики сусідства було прийнято **План дій «Україна – Європейський Союз» Європейська політика сусідства** [11], імплементація якого допоможе реалізації Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами і наблизить українське законодавство, норми і стандарти до законодавства Європейського союзу. Частина 2.5 цього документу має назву «Транспорт, енергетика, інформаційне суспільство та навколишнє середовище». В частині 1 статті «Транспорт» частини 2.5 цього документу визначено необхідність

розробити та започаткувати провадження в Україні національної транспортної стратегії з метою розвитку всіх видів транспорту, в тому числі реалізації окремих заходів та реформ у сфері морського та внутрішнього водного транспорту.

До п'ятої групи договорів відносяться договори, які регулюють повсякденні питання, що виникають під час здійснення портових робіт, такими договорами є Конвенція про техніку безпеки та гігієну праці на портових роботах №152, Міжнародний кодекс з охорони суден та портових засобів (скорочена назва – Кодекс ОСПЗ), Конвенція про полегшення міжнародного морського судноплавства 1965 року, Міжнародна Конвенція з уніфікації деяких правил щодо накладення арешту на морські судна.

Конвенція про техніку безпеки та гігієну праці на портових роботах №152, була підписана 25.06.1979 року у Женеві на 65-й сесії Міжнародної організації праці. Відповідно до положень Конвенції Держави-учасниці повинні приймати заходи по запобіганню нещасним випадкам на портових роботах. До таких заходів Конвенцією віднесено: обладнання й утримання в порядку робочих місць та матеріалів; використання методів, які забезпечують безпеку і здоров'я умови праці; надання й утримання в порядку безпечних засобів доступу до будь-якого робочого місця надання інформації, забезпечення підготовки і контролю потрібних для захисту працівників від нещасних випадків або небезпеки для здоров'я у зв'язку з виконанням чи під час виконання ними роботи; забезпечення працівників усіма засобами індивідуального захисту та захисним одягом, а також усіма рятувальними засобами, які можуть обґрунтовано знадобитися, коли належний захист від нещасних випадків чи шкоди для здоров'я не може бути забезпечено іншими засобами; надання і утримання в порядку відповідних і належних засобів надання першої допомоги і рятування; розроблення і запровадження відповідних процедур на випадок будь-яких аварійних ситуацій, котрі можуть виникнути [12].

Терористичний акт, що стався в США 09.11.2001 року, вплинув на світову спільноту. Розуміння того, що трагічні події цього дня можуть повторитися, призвели до необхідності в розробці міжнародного договору, який містив би норми покликани охороняти людські життя та майно від можливого повторення подібних актів.

Таким договором в морській сфері став **Міжнародний кодекс з охорони суден та портових засобів (скорочена назва – Кодекс ОСПЗ)**, який було розроблено на сесії Асамблеї Міжнародної морської організації і прийнято 12.12.2002 року. Завдання Кодексу ОСПЗ полягає в посиленні охорони на морі з метою виявлення та зупинення актів, що загрожують безпеці в секторі морського транспорту [13].

Україна приєдналась до **Конвенції про полегшення міжнародного морського судноплавства 1965 року** 21.09.1993 року [14].

Положення Конвенції покликани полегшити міжнародне морське судноплавство шляхом зниження до мінімуму формальностей, необхідної документації та процедур прибуття, перебування і відбуття суден, що беруть участь у міжнародному судноплаванні.

07.09.2011 року було прийнято Закон України «Про приєднання України до **Міжнародної Конвенції з уніфікації деяких правил щодо накладення арешту**

на морські судна, укладеної у м. Брюсселі 10 травня 1952 року [15]. Метою прийняття Конвенції з уніфікації деяких правил щодо накладення арешту на морські судна було встановлення деяких уніфікованих норм права щодо накладення арешту на морські судна. Приєднавшись до Конвенції Україна зберегла за собою право не застосовувати її положення до військових кораблів та інших державних суден, які експлуатуються з некомерційною метою.

Міжнародні договори, розглянуті нами вище, окрім кількох з них, не мають в своїй назві слова «морський порт» та не присвячені повністю питанням регулювання портової діяльності, але, не дивлячись на це, вони безумовно здійснюють значний вплив на організацію діяльності морських портів в Україні, адже стосуються таких важливих для функціонування портової галузі моментів як: організація заходів щодо запобігання забрудненню навколишнього середовища, встановлення правил перевезення вантажів морем, визначення обставин і порядку накладення арешту на морські судна.

Висновки. Отже, ми розглянули основні положення деяких міжнародних договорів України в морській сфері, серед яких Міжнародна конвенція з уніфікації деяких правил щодо накладення арешту на морські судна, Конвенція про техніку безпеки та гігієну праці на портових роботах № 152 та інші. Ми умовно поділили ці договори на групи, залежно від напряму впливу, який вони здійснюють.

Правила, прописані в міжнародних договорах, ратифікованих Україною є обов'язковими для виконання на її території, тому під час організації діяльності морського порту, та безпосередньо в процесі її здійснення необхідно знати ці правила для можливості їх використання з метою вирішення питань, що стосуються функціонування портів. Тому розглянуті нами міжнародні договори України в морській сфері є частиною законодавства про морські порти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 року // Офіційний вісник України. – 2004. – № 35. – Ст. 2317.
2. Про правонаступництво України: Закон України від 12.09.1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 46. – Ст. 617.
3. Про морські порти України: Закон України від 17.05.2012 // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 7. – Ст. 65.
4. Конвенція про Міжнародну гідрографічну організацію від 03.05.1967 року // Офіційний вісник України. – 2012. – № 38. – Ст. 1444.
5. Конвенція про Міжнародну морську організацію 1948 року в редакції 1982 року // Офіційний вісник України. – 2006. – № 44. – Ст. 2982.
6. Міжнародна конвенція по запобіганню забрудненню з суден 1973 року // Офіційний вісник України. – 2005. – № 22. – Ст. 1251.
7. Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті від 25.02.1991 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_272э
8. Міжнародна конвенція про уніфікацію деяких правил про коносамент 1924 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_221э
9. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про морське перевезення вантажів 1978 року (Гамбурзькі правила). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_391э
10. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх

державами-членами від 14.06.1994 року. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012

11. План дій «Україна — Європейський Союз» від 12.02.2005 року. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/994_693

12. Конвенція про техніку безпеки та гігієну праці на портових роботах № 152 від 25.06.1979 року. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_309

13. Міжнародний кодекс з охорони суден та портових засобів від 12.12.2002 року. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: search.ligazakon.ua/1_doc2.../MU02257.html

14. Конвенція про полегшення міжнародного морського судноплавства 1965 року // Офіційний вісник України. — 2006. — № 8. — Ст. 492.

15. Про приєднання до Міжнародної конвенції з уніфікації деяких правил щодо накладення арешту на морські судна: Закон України від 07.09.2011 року // Офіційний вісник України. — 2011. — № 76. — Ст. 2822.

РЕФЕРОВАНІ СТАТТІ

Копылов М.Н. О правовом режиме Арктики / М.Н. Копылов // Правовая инициатива. — 2013. — № 12. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://49e.ru/ru/2013/12/1>

В статье анализируются последние тенденции в формировании правового статуса Арктики в результате принятия новых национальных законов арктических государств и региональных международных соглашений. Статья содержит определение понятия «Арктика», приводит различные варианты толкования понятия «арктические государства». В ней анализируется деятельность созданного в 1996 г. Арктического Совета, констатируются происходящие в ней изменения, связанные с принятием в 2011 и в 2013 гг. двух юридически обязательных международных соглашений, связанных с поиском и спасанием в Арктике и готовностью к борьбе с загрязнением арктических вод. Отмечается, что с принятием Соглашения 2013 г. Арктический регион стал полноценным участником Программы региональных морей ЮНЕП, в которую в настоящее время входит 18 морских регионов и которая охватывает более 140 государств. Приводится хронология закрепления в международном и национальном праве секторальной теории применительно к Арктике. Высказываются соображения относительно будущего теории интернационализации Арктики. Делается вывод о необходимости разработки и принятия обязательного корабельного Экологического кодекса для плавания в полярных водах.

Иванская А.В. Правовое регулирование защиты персональных данных в некоторых странах Евросоюза, США и Канады / Иванская А.В., Ковалев С.И. // Правовая инициатива. — 2013. — № 12. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://49e.ru/ru/2013/12/9>

В статье дается обзор законодательных актов по защите информации частного характера Соединенных Штатов Америки, Канады и некоторых стран Евросоюза в части использования законодательного опыта защиты права на неприкосновенность